

Prepoznavanje kakovostne
leposlovne literature za knjižničarje:
**OTROŠKA IN MLADINSKA
KNJIŽEVNOST**

Igor Saksida, Pedagoška fakulteta, UL in UP

BERIMO *KARKOLI?*

NE:

**BERIMO KAKOVOSTNA
BESEDILA.**

Raznovrstnost mladinske književnosti, pestrost pisav in poetik

- **Kakovost:** »Resničen je tisti mnogo ponavljani rek, da je iz slovstva za deco najboljše komaj dovolj dobro. Na drugi strani pa je tudi res, da je otrok najženeialnejši čitatelj. To mislim tako, da gre s svojim instinktom vsaki knjigi, ki jo dobi v roke, naravnost do njenega jedra, kakor gre čebela vsaki cvetici naravnost do medu.« (O. Župančič, 1911)
- »Sama srčkanost in presrčkanost, samo igračkasto kodranje in krotovičenje sloga in misli: fabule, pravega pripovedovanja, pa niti za pedanj. Otroci bodo to besedičenje zavrnil, po pravici, zakaj to je otročja, ne pa otroška knjiga.« (O. Župančič, 1914)

Kaj je kakovostna knjiga?

- Kriteriji:
 - **jezikovni**: knjiga naj bo napisana v jeziku, ki je pravopisno in slogovno pravilen oz. ustrezen; koketiranje z mladim samo po sebi še ni merilo kvalitete – **vendar “lepota jezika” ni absolutni kriterij**;
 - **vsebinski**: knjiga naj bo umetniška: zadošča naj načelu inovativnosti spoznavne, etične in estetske funkcije (*resnica, vrednote, lepota*) – **vendar obstaja tudi kakovostna literatura, ki ne uravnoteži povsem teh treh funkcij**;
 - **likovni**: slikanica (oz. knjiga nasploh) kot **besedno-likovni** monolit;
 - **receptijski**: knjiga je v strokovni javnosti (kritiki, knjižničarji, učitelji) **in** med mladimi bralci (ne **ali – ali!**) prepoznana kot kvalitetna – zaupanje stroki;
 - **bralnorazvojni**: knjiga ni le “primerna” po zahtevnosti, ampak je “korak višje”.

- **Raznovrstnost:**

- Pomen spomina na lastno otroštvo: »Takšna literatura pa je hkrati literatura, ki je zanimiva in dragocena tudi za odraslega bralca: Vorančeve *Sozice* so očarljivo branje tako za mladega človeka kot za odraslega (...).« (A. Brvar, 1986)
- »Kolikor lahko ugotavljam danes, se je mladinska poluta mojega pesništva, tudi če gledam nanj kronološko, čedalje bolj zblíževala s poezijo za odrasle.« (N. Grafenauer, 1982)
- Pesnica in mentorica branja S. Vegri poudarja: »širjenje doživljajske optike«, iluzijo, igrivost; ob zbirki *To niso pesmi za otroke ali kako se dela otroke* pa tudi na »male proteste« (1989).

Povzetek avtopoetik

- pisati mladinsko književnost pomeni pisati **književnost nasploh**,
- pisati mladinsko književnost pomeni **vživljati se** v otroštvo (»spominjanje na otroštvo«),
- mladinska književnost je **dialog** z otroštvom – pisanje nastaja iz potrebe po komunikaciji z otroštvom,
- mladinska književnost **se povezuje** s književnostjo za odrasle,
- mladinska književnost je **raznovrstna**: njene značilnosti so humor, zvočnost, igrivost, (otroška) izkušnja in čudenje, hkrati pa je zaznati tudi temnejše tone, tabujske teme, »resne« pesmi, »male proteste«,
- mladinska književnost je zanimiva **za otroka in odraslega**.

Pestrost avtopoetik – pestrost perspektiv

- **perspektiva razcepa:**
 - **avtoritativna** perspektiva, značilna za vzgojno-poučna besedila,
 - **evazorična** perspektiva, značilna za idealizacijska besedila (poetika “ljubkosti”);
- **perspektiva zbliževanja:**
 - **nonsensna** perspektiva oziroma perspektiva jezikovno-predstavne igre,
 - **resničnostna** perspektiva, mimetična (in **trivialna** literatura),
 - perspektiva **oporekanja**, problemska literatura, upor
 - perspektiva **čudenja**, poetizirana stvarnost,
 - **parabolična** fantastična in pravljичna perspektiva: perspektiva »mitskega in čudežnega”
 - perspektiva **spominjanja** na otroštvo.

Vrednotenje kakovosti je smiselno predvsem v okviru perspektive in žanra!

Kaj sploh pomeni besedna zveza »primerna knjiga«?

- Presojanje primernosti glede na:
- **Zahtevnost**: “vse je pretežko” : vse je prelahko”
 - Ali lahko na le podlagi besedila vemo, ali gre za mladinsko književnost? > **3 pesmi**
- **Temo oz. vsebino**: cenzoričnost in utemeljenost “splošnega okusa” > ***tabuji, delavnica ob besedilih***
- **“Iztrgani” deli besedila – veljavnost (?)**
interpretacije (cenzoričnosti) glede na:
 - ***besedilni in***
 - ***družbeni oz. zgodovinski kontekst.***

(1) “Jož, zakaj sestre živijo,
zakaj ne umrejo
še preden se rodijo?”

(2) “Hudo dober zamorec je to (...). Katerikrat sem kar sedel in jedel z *njim*. Ampak tega nikomur ne pripoveduj. Kadar je človek strašno lačen, naredi tudi tako reč, ki bi je ne hotel delati zmerom (...)”

- “**Original**” in “**predelave**”: nove izdaje (ponatisi s popravki, novimi ilustracijami), skrajšave in didaktične obdelave leposlovja – “*ukalupljanje z vprašanji in odraslim razumevanjem*”

1.
Brez tebe črka P gre vragu svet
paradajz pasma politika
ali ste že videli papagaja brez črke P
ali pa pipico pokaditi Pennsylvania
brez tebe črka P ostane še
žavbica akvamarin nastlati namazati
vse pa sloni na pakeljcih
poglejmo samo težave
ki nastopijo v zemljepisu
hodiš po svetu prideš do Patagonije
stop črna luknja
niti ne moreš vzeti palice
da bi jo naslonil
na pred-Patagonijo in po-Patagonijo
pa se ti zabliska pa rečeš TRAM
pa še TRAM ti pade v luknjo
ker ni pakeljcev
nikoli ne ješ po naročilu
zmeraj žvečiš menu
potem hočeš spat a samo zehaš
in zehaš nag ker pižame ni
tako se razvije nemorala
tako se razvije nemorala
perutnice poštarji pamtivek

2.
Ni vsaka vojvodinja tečna zgaga
in krikec v steklenički ni pahljača;
ne ve sirotek, da se v strup prevrača
kuščar, pred seboj goneč sovraga.

Če dimnik je zravnán, le stežka pade!
Ker samokolnica je vedno žejna,
okrog jo goni žalost samodejna.
Prekucni lestev, zanjo ni več nade.

Še ti okrogel bodi, kakor fajhtna goba,
ne tlači v golt si jabuke rdeče,
vsak bebec kdaj pa kdaj se opoteče.

Še takšno gnado, ko je blizu roba,
zagrabi strah in minejo skomine:
minljiv si kakor kafra, ki izgine!

3.
v travo obrne se vrat, iz dima
vstane zažig. v celju
razgrne brat sijajen načrt za blitzkrieg.
Zasmodi se mošnjček, bik zaplodi
rožo, fantiček kupi bombone, škrat
se usede v ložo, v politike
strelja patrone.

Vloga mentorja branja: svetovanje in vodenje; izključevalne opozicije (*ali* – *ali*)

- zmožnosti, veselje do branja – znanje, spoznavanje tradicije;
- avtentično otroško branje mladinske književnosti – neavtentično, avtoritativno branje odraslega;
- samostojna, prosta izbira besedil – ukalupljanje mladega bralca s seznamami besedil.

Ali naj bi mladi bralci brali kar koli (po lastni izbiri) in kakor koli?

- Od leta 1994 se je **štirikrat** povečal obseg izdanih mladinskih knjig
- strokovni odbor KOŽ (Pk), ki pripravlja priročnik, vrednoti izdaje na podlagi **kvalitete**.

Ne: »inflacija« tiskanih sporočil, “*vse je enako (ne)pomembno*”:

- deluje **proti** razvoju bralne kulture in zmožnosti,
- **svetovanje** mlademu bralcu zagotovo **ni cenzorski poseg** v nabor leposlovja, je le temeljna orientacija,
- bralni dogodek poteka ob **kvalitetni** knjigi; vzgoja in inkulturacija.

Jože Snoj: *Enkrat, ko bo očka majhen*

- “Pesem opisuje zrcalno podobo odnosa odraslih do otrok. **Ne glede na vse, kar se čez dan zgodi, se zvečer umirimo in pokaže se, kako radi se imamo.**”

Matjaž

- “Meni se zdi pesem precej resna, čeprav je napisana v otroški šaljivi obliki. Govori o razmišljanju otroka, kako bo nekega dne skrbel za svojega nebogljenega očeta. Tako, kot je oče skrbel zanj, ko je bil še otrok, bo tudi on skrbel zanj na stara leta. Kaže se vsa ljubezen in toplina malega Vida do ostarelega očeta. “

Tjaša